

ugyanis, hogy a kivándoroltak évenként sok pénzt küldenek és hoznak haza, úgy, hogy évenként sok millió korona jön be az országba, a mi a nélkül nem jönne be. Ebben a dologban inkább az a baj, hogy a kivándorolni készülő nép sokszor lelketlen ügynökök kezébe kerül, kik megcsalják, kifosztják s az idegenben elhagyják; továbbá az, hogy a kivándoroltak nem részesülnek az idegenben az anyaország részéről kellő védelemben és támogatásban.

A magyar korona országainak gyári faipara az 1898 évben.

Ismerteti: *Schmidt Károly*, m. k. erdőtanácsos.

Parkettagyártás.

I. A gyáarak száma és azok általános viszonyai.

A parkettagyártás tulajdonképpen az épületasztalosipar egyik ága, ezt azonban mai nap már külön e célra berendezett, a legtöbb esetben egyéb árucikket is előállító iparvállalatok üzik. Az 1898. évi összeírás szerint Magyarországon 10, Horvátországban 1 ily vállalat állott fenn és pedig Kassán 2, Pécsen 2, Brassóban 1, Gyöngyösön 1, Budapesten 2, Ujpesten 1, Körmenten 1 és Zágrábban 1. Öt telep kizárólag parkettát állított elő.

Volt azonkívül 5 más ipartelep is, amely első sorban más iparcikket készített, mellékesen azonban parkettát is gyártott: 1—1 asztalostelep Szegeden és Kolozsvárt, 1 butorgyár Marosvásárhelyen, 1 építési vállalat Budapesten és 1 fűrésztelep és épületasztalosáru gyár Besztercebányán.

Hazánkban a parkettagyártás meghonosítása a múlt század ötvenes éveibe nyúlik vissza; a hatvanas évek végétől 1879-ig ez az iparág nálunk virágzott, ez időben azonban a német védővám parkettagyárainkat a legjobb piacoktól fosztotta meg. Néhány évi tengődés után azután építőiparunk fejlődésével és ausztriai megrendelések folytán ismét fejlődésnek indult, jelenleg azonban ismét stagnálni kénytelen.

A parkettákat azelőtt főleg tölgyfából, kisebb részben kőris-

szil- és diófából és nem európai fanemekből készítették, egy évtized óta a tölgyfa megdrágulása folytán azonban a bükkfa, főként a gőzölt bükkfa felé fordul a figyelem, miután azonban a kívánt tükrös metszet a bükkfaparketta előállításának költségeit jelentékenyen növeli, úgy, hogy ára közel akkora, mint a tölgyfából készülté, hazánkban a bükkfaparketta nem örvend nagy kedveltségnek és inkább külföldre vitetik ki.

A gyárak mindannyian nagyipari jellegűek, úgy, hogy van közöttük olyan is, amely 1898-ban 640,000 K. értékű parkettát állított elő. Egy gyár részvénytársaság, a többi magánczégek birtokában volt.

II. A gyárak berendezése.

A telepeken mindenütt *gőzmotorok* szolgáltatják a hajtóerőt, négy telepen 2—2, a többin pedig csak 1—1 motor működött. A motorok száma 15 volt, tulnyomó részben külföldi gyártmány, 851 lóerővel, egy-egy telepre tehát átlag 77·4 lóerő esik, ez azonban a telepek között nagyon egyenlőtlenül oszlott meg, a határokat 12 és 210 képezvén.

Gőzfejlesztő kazán, tulnyomólag magyar gyártmány, 19 volt alkalmazásban 956 m², vagyis átlag 86·91 m² fűtőfelülettel, e részt a telepenkénti minimumot 15, a maximumot 215 m² képviseli. A különféle, nemesak parketta, hanem más faárúk, így fűrészarúk, párkányléc, furnir és sajtolt faragványos párkányléc előállítására szolgáló munkagépek között volt 18 *keretfűrészgép*, 5 *félkeretes fűrészgép* furnir és tölgyfaáru előállítására, 95 *körfűrész*, köztük kettős ugynevezett bütöző körfűrész is, 17 *szalagfűrész*, 40 *gyalugép*, 35 *marógép*. Egyes gyárakban azonkívül parkettacsap-vágógép, furnirhasítógép és faragványos párkányléczek, illetve mesterséges faragványok sajtolására szolgáló sajtoló gépek voltak alkalmazásban. A segédgépek közül használtatott 13 *fűrészfogélesztő-gép*, 10 *gyalukélesztő*.

A különleges berendezések között volt rönköfelhuzó 2 telepen, furnirszárító, por- és forgácsgyűjtő 1, gőzölő 3, szárító pedig minden telepen, egy kivételével mind gőzfűtésű. A szárítás 360—528, rendszeren pedig 450 órát vett igénybe. Táblás parkettákhoz való szorítóráma öt telepen 164 iratott össze.

4 telepen öt dynamógéppel villanyvilágítás volt alkalmazásban.

III. A gyárak termelése.

1. Fölhasznált anyagok. Tüzelőanyagul ugyszólván kizárólag fahulladék használtatott. Felhasználtatott 19,203 m^3 fahulladék, 120 m^3 tűzifa és 2146 q. hazai barnaszén. Felhasznált *nyersanyagok* gyanánt különféle fanemek szolgálnak és pedig 1898-ban a következő mennyiségben:

Luczfenyő	4,700 m^3
Jegenyefenyő	4,500 "
Vörösfenyő	1,000 "
Erdeifenyő	700 "
Tölgyfa	18,440 "
Bükkfa	1,000 "
Juharfa	300 "
Szilfa	570 "
Körisfa	535 "
Diófa	1,260 "
Körtefa	30 "
Hársfa	30 "
Gyertyánfa	30 "
Palisander, mahagoni, ében, amerikai diófa stb.	1,000 "

A horvátországi (1) telep ezen mennyiségből 5000 m^3 tölgyfát dolgozott fel. Kivéve a Stájerországból behozott vörösfenyőt és az utolsó helyen megjelölt, Hamburg utján Amerikából és Afrikából beszerzett fanemeket, a többi mind belföldi származású volt. Több gyár nem nyersanyagból, hanem *félgyártmányokból*, t. i. frizekből és deszkákból állítván elő a parkettákat, ezen félgyártmányok kitettek: luczfenyőnél 7085, vörösfenyőnél 90, tölgynél 12,592, bükknél 4940, juharnál 270, diófánál 2, mahagonifánál 19 m^3 -t. A fenyő, juhar, dió és mahagonifa deszka alakjában, a bükk részben, a tölgy pedig egészben parketta-frizek alakjában került a gyárakba.

Felhasználtatott *készgyártmány* és *anyag* 460 drb keretfűrészpenge, 139 drb körfűrészlap, 309 m. szalagfűrész stb., szög 100,950 kg., enyv 4240 és beeresztéshez viasz 2628 kg., a viasz feloldására pedig terpentinolaj 4920 kg.

2. *Előállított iparcikkek.* Parkettagyártással foglalkozó 11 gyártelepünk, valamint a külön említett és parkettákat is készítő

5 telep 1898-ban 2.339,520, illetőleg 189,000, vagyis egészben 2.528,520 K. értékű parkettát és 2.210,280 K. értékű mellékcikket állított elő. Eszerint tehát a gyártmányok összes értéke 4.549,800 koronát tett ki.

A gyártott parketták közül, amelyek mennyisége 643,600 m^2 volt, a tölgyfaparketták 583,600 m^2 -t és 2.310,000 korona értéket, vagyis a mennyiség % arányában 90·68, az érték % arányában 91·37%-ot, a bükkfaparketták 50,800 m^2 -t és 134,000 K. értéket, vagyis mennyiség szerint 7·89, érték szerint 5·29%-ot, a már csak ritkán gyártott és inkább fényüzési czikkszámba menő táblás parketták pedig 9200 m^2 -t = 1·43% mennyiséget és 84,520 K. = 3·34% értéket képviselnek.

Eszerint tehát a domináló tölgyfaparketták értékben és mennyiségben közel egyforma arányt mutatnak, ellenben a bükkfaparketták kisebb, a táblás parketták pedig nagyobb értéksszázalékot foglalnak le, mint amennyi őket a mennyiséghez képest megilletné. Ez kifejezést nyer az értékben is, amennyiben a táblás parketták m^2 -je átlag 9·18 K.-ba, a tölgyfaparkettáé 3·96, a bükkfaparkettáé pedig 2·63 koronába kerül.

A mellékcikkék 2.210,280 K. értéke, amint az az alábbi adatokból kivehető, tizenkétféle árucikk között oszlott meg, előállított ugyanis :

		Korona értékben
1. tűzifa és hulladék... ..	8,950 m^3	44,450
2. puha épületfa és deszkaáru ...	5,850 „	208,800
3. kemény épületfa és frizek ...	3,926 „	435,130
4. puhafa-padló	16,700 m^2	24,600
5. ácsmunka	—	400,000
6. épületasztalosmunka	—	50,000
7. szék lécz... ..	60,000 m	6,000
8. szőlőkaró	170,000 db	10,700
9. székhát-támlakötő	1.000,000 „	300,000
10. faragványos párkánylécz	—	80,000
11. sima párkánylécz	—	160,600
12. furnirok... ..	1.561,000 m^2	490,000

Arra nézve, hogy a parketták előállításával foglalkozó összes vállalataink az 1898-ban gyártott parkettákat mely országokban értékesítették, a következő táblázat nyújt felvilágosítást :

Az előállított parketták neve	Egység	Mennyiség	Érték koronákban	o/o
1. Parketta tölgyfából:				
1898. évi termelés.....	m ²	583,600	2,310,000	100·00
ebből eladatott:				
Magyarországon	„	429,100	1,551,500	67·16
Ausztriába	„	149,800	739,100	32·00
Szerbiába	„	1,200	5,400	0·23
Bulgáriába	„	500	2,000	0·09
Törökországba	„	3,000	12,000	0·52
2. Parketta bükkfából:				
1898. évi termelés.....	„	50,800	134,000	100·00
ebből eladatott:				
Magyarországon	„	300	750	0·56
Ausztriába	„	50,500	133,250	99·44
3. Táblás parketta:				
1898. évi termelés.....	„	9,200	84,250	100·00
ebből eladatott:				
Magyarországon	„	8,600	80,320	95·03
Ausztriába	„	600	4,200	4·97
1—3. alatti parketták összesen:				
1898. évi termelés.....	„	643,600	2,528,520	100·00
ebből eladatott:				
Magyarországon	„	438,000	1,632,570	64·56
Ausztriába	„	200,900	876,550	34·66
Szerbiába	„	1,200	5,400	0·21
Bulgáriába	„	500	2,000	0·08
Törökországba	„	3,000	12,000	0·49

A melléczikkek közül csupán öt áru, névszerint a kemény épületfa és a frizek, a székháttámlakötők, faragványos párkányléczek, sima párkányléczek és furnirok képezték a külkereskedelmi forgalomnak is tárgyát, míg a többiek mind itt bent az országban nyertek elhelyezést.

Az említett öt árucikk részletes forgalmi adatait mennyiség és érték, valamint az egyes országokra eső értékszázalék aránya szerint a 819. oldalon levő táblázat mutatja.

A parkettáknál kivitelünkhöz képest a behozatal elég kis mérvű, a furniroknál pedig megfordítva áll a dolog, amit másnak nem tulajdoníthatunk, minthogy a belföldi áruval szemben bizonyos idegenkedés tapasztalható azért is, mert a furnirgyártás nálunk még meglehetősen fiatal iparág, remélhető azonban, hogy jövőben a viszonyok változni fognak.

A nyugoteurópai államoknak a parkettákra vetett magas vámjai és a parkettával szemben a nyers frizekre eső alacsony vámtétel, szintugy az amerikai nyers frizek olcsó szállítási díja nyugotra, főként Németországba irányuló parkettakivitelünket hátrányosan befolyásolják. A keleten pedig a magas vasuti díjak folytán és direkt díjtételek hiányában térfoglalásunk szintén meg van nehezítve. Mindkét irányban tehát alkalmas kereskedelem-politikai intézkedések, illetőleg vámmérséklések és díjtétel-leszállítások kihasználása volna szükséges ahhoz, hogy a kivitel emelkedjék. Az általános építkezési pangás pedig belföldi fogyasztásunknál éreztetvén hatását, annak jobbra fordulása a parkettagyártás szempontjából is igen kívánatos.

Hordógyártás.

I. A gyárak száma és azok általános viszonyai.

A magyar korona országaiban 1898-ban hét hordógyár állott fönn, 6 Magyarországon, 1 Szlavoniában és pedig: 1 Pécsent, 1 Budafokon, 2 Budapesten, 1 Kőbányán, 1 Fiumében és 1 Zsupanjén, mind a tulajdonosok saját kezelésében.

A gyárak elhelyezésére mérvadó volt az a körülmény, hogy oly telepek közelében állíttassanak fel, a melyek hordókat nagy mennyiségben fogyasztanak. Így Budapest és környéke mint a sör-

Az előállított melléktermékek megnevezése	Mennyiségi egység	Mennyiség	Érték koronákban	%
1. Kemény épületfa és frizek :				
1898. évi termelés.....	m ³	3,926	435,130	100·00
ebből eladatott :				
Magyarországon	„	1,480	156,670	36·01
Ausztriába	„	266	20,780	4·77
Németországba	„	580	41,380	9·92
Franciaországba	„	1,433	187,500	43·09
Nagy-Britanniába	„	167	27,000	6·21
2. Székhátámlakötő :				
1898. évi termelés.....	drb	1,000,000	300,000	100·00
ebből eladatott :				
Ausztriába	„	180,000	54,000	18·00
Nagy-Britanniába	„	820,000	246,000	82·00
3. Faragványos párkánylécz :				
1898. évi termelés.....	„	—	80,000	100·00
ebből eladatott :				
Magyarországon	„	—	20,000	25·00
Ausztriába	„	—	45,000	56·25
Nagy-Britanniába	„	—	15,000	18·75
4. Sima párkánylécz :				
1898. évi termelés.....	„	—	160,600	100·00
ebből eladatott :				
Magyarországon	„	—	40,600	25·27
Ausztriába	„	—	120,000	74·73
5. Furnirok :				
1898. évi termelés.....	m ²	1,561,000	490,000	100·00
ebből eladatott :				
Magyarországon	„	565,000	190,000	38·77
Ausztriába	„	796,000	260,000	53·07
Németországba	„	100,000	20,000	4·08
Oroszországba	„	100,000	20,000	4·08

gyártás és borkereskedés középpontja, Pécs szintén a borkereskedelem, Fiume pedig a nagy liszt- és cémentkivitel révén lett alkalmas arra, hogy ott hordógyár létesüljön, míg a zsupanjei hordógyár az ottani cserkivonat-gyár kedvéért létesült.

A hordógyártás úgy a külföldön, mint nálunk is aránylag fiatal, 25—30 éves iparág. A hordók rendkívül különböző és sokféle méretei utját állták annak, hogy a hordógyártás céljaira alkalmas gépek szerkesztessenek, csak ujabban, amidőn a petroleum, szesz, sör, vaj, hal, liszt, cémentszállítás kiterjedésével bizonyos hordóméreték és alakok alakultak, amelyekre állandóan és nagy tömegben van szükség, jutott a mechanikai hordógyártás alkalmas, főként amerikai gépszerkezetek segélyével előbbre. A kádáripár azonban ezáltal fel nem lendült, mert szőlőink elpusztulván, a hordógyártás a sörfőzők céljaira maradt csak fenn, ezek egész évi szükségletét pedig a gépekkel dolgozó hordógyárak néhány hónap alatt fedezik, úgy, hogy azután szünetelni kénytelenek. A drága gépek tehát ily módon igen lassan fizetődnek ki. A szőlők rekonstruálásával kapcsolatban a hordószükséglet emelkedik ugyan, a dongaárak emelkedése és a gyárak egymásközti versenye miatt azonban ezen iparág helyzete mégsem javul.

A kivitel szintén nem mondható jó üzletnek, miután a hordókat nagy ürtartalmuk miatt magas fuvarbér és vám terheli.

II. A gyárak berendezése.

A 7 hordógyár közül 6 dolgozott gépekkel, öt telepen gőzgép, egyen pedig villamos energia szolgáltatván a hajtóerőt. Az öt telepen 6 kazán egészben $232 \cdot 18 \text{ m}^2$ fűtőfelülettel és 5 gőzgép összesen 175 lóerővel volt alkalmazásban. A 6-ik telep elektromotorja 1·25 lóerejű volt.

Munkagépek közül 6 telepen volt 7 szalagfűrész, 1 telepen egy egyengető gyalugép káddongák megmunkálására, 4 telepen 5 vastagsági gyalugép, a már összeillesztett fenéfkák egyforma vastagságra való gyalulásához, 1 telepen egy körfűrész, 5 telepen 6 bütüző körfűrész a dongák hosszának megfelelő darabok vágására, 5 telepen 7 dongagyálugép, ugyanannyi dongaillesztőgép. Hordócsigázó-, sajtó- és abronchuzó-gép két telepen, csinvágó-gép, hordószinelő és csaphukfuro három gyárban, fenékvágó- és párkányoló-

gép és fenékgyalu-gép négy gyárban, végül abroncsvasnyiró- és lyukasztógép 3, abroncshajlítógép pedig 2 gyárban volt alkalmazásban. Tulnyomó részben németországi eredetű gépek.

A mechanikai hordógyártásnál a kézi munka szintén nagy szerepet játszik. A 7 telepen 225 munkásra való tulnyomólag belföldi eredetű szerszámkészlet, ugyszintén egyéb készülékek, valamint gép- és szerszámjavító-gépek irattak össze.

III. A gyárak termelése.

1. *Felhasznált anyagok.* Tüzelőanyagot hordógyáraink, a gépek évenként csak 3—4 hónapig működven, aránylag keveset: 1772 m³ hulladékfát és 2142 q. hazai barnaszenet használtak fel. Ide számítandó az a tüzelőanyag is, amely műhelyek és dongafőzők fűtéséhez és a hordók kilángolásához is szükségeltetik.

A folyadéktartó hordókhöz szükséges sásból 1898-ban 20,165 kg., kizárólag Magyarországon beszerzett anyag használtatott fel.

Félgyártmányokból feldolgoztatott 27,000 drb francia és 133,000 akó = 3611·64 m³ német tölgydonga. A fumei és zsupanjei hordógyárban pedig, amely bükkfahordókat készít, 2,336,422 drb, vagyis 4897·75 m³ bükkfadonga. Ezen két gyár Boszniához közel lévén, aránylag olcsóbban jut a boszniai, mint a hazai dongákhoz, ugy, hogy előbbiből 68·83, utóbbitól pedig csak 31·17⁰/o-ot használt fel. Két telep, amely száraz áru és zsiradék tartására szolgáló hordókat gyárt, mintegy 10,000 köteg faabroncsot is felhasználott és pedig 7200 köteg magyarországi, 2800 köteg ausztriai származásút. Felhasználott ezenkívül kádak készítéséhez 15 m³ vörösfenyő és 30 m³ pitch pine, azonkívül a fumei gyárnál ládakészítéshez 1200 m³ luczfenyődeszka, ebből 760 m³ belföldi, 440 m³ ausztriai anyag.

Készgyártmányokból felhasználottatott 3581 kg. tulnyomólag belföldi abroncsvas, 133,800 drb hordócsap, kizárólag ausztriai gyártmány, stb.

2. *Előállított iparcikkek.* Készült a hét gyárban 1898-ban összesen 206,566 drb hordó 200,401 hl. ürtartalommal 841,112 K. értékben, amely adatokból Magyarországra 171,566 drb, 147,901 hl. és 666,112 K., Horvát-Szlavonországra pedig 35,000 darab, 52,500 hl. és 175,000 K. esik és így a magyarországi hordókra

darabonként átlag 0·86 *hl.* ürtartalom és 3 K. 88 f. érték, a horvát-szlavonországiakra pedig 1·50 *hl.* ürtartalom és 5 K. érték esik, aminek oka abban rejlik, hogy az egy szlavoniai gyár ugy-
szólván kizárólag 1¹/₂ hektoliteres tanninhordókat készített.

A készített hordókból volt 30,574 *hl.* ürtartalmu sörös hordó, 41,380 *hl.* boros hordó, 3340 *hl.* zsir, 72,607 *hl.* liszt és egyéb száraz áru és 52,500 *hl.* tannin tartására szolgáló hordó. 75,294 *hl.* tölgyfahordóval ilyképpen 125,107 *hl.* bükkfahordó lévén szemben, utóbbiak ürtartalom tekintetében erősen tulsulyban vannak, érték tekintetében azonban nem, miután a tölgyfahordókra 523,384 kor., vagyis darabonként átlagban 7 K., a bükkfahordókra pedig csak 317,728 korona, vagyis darabonkénti átlagban 2·54 K. esik.

A gyártott 206,566 drb hordóból 204,612 adatott el Magyarországon, érték szerint 817,657 K., vagyis 98⁰/₁₀₀, míg a külföldre csupán 1954 drb 23,455 K. értékben adatott el és pedig Ausztriába 2895 K. értékű 394 drb, Boszniába 7830 K. értékű 1060 drb és Bulgáriába 12,730 K. értékű 500 drb Némi csekély, ki nem mutatott mennyiségű kivitel volt Olaszországba is. Tévedés volna azonban azt hinni, hogy az országban gyártott és az itt eladott hordók mind az országban maradtak volna. Itthon maradtak a sörös és az ászokhordók és a legkisebb fajtájú szállító hordók, ellenben a nagyobb boros és szesz-hordók, valamint a bükkfa hordók is emballage gyanánt mind külföldre mentek és mint üres hordók körülbelül felerészben kerültek azután vissza, úgy, hogy mintegy 420,000 K. értékű hordó tekintendő olyannak, amely külföldön talált elhelyezést.

A hordókon kívül egyik gyár — a fiumei — rizskeményítő és dohányszállítás céljaira ládákat is gyártott és pedig 108,066 K. értékű ládát.

A külkereskedelmi statisztika adatai szerint 1898-ban

	métermázsa	K. értékben
behozott uj hordó kemény fából	2,371	76,820
kivitetett " " " "	6,137	208,658
behozott ócska petroleumhordó	15,578	155,780
kivitetett " " " "	7,515	75,150
behozott hordó puhafából --- ---	2,169	17,352
kivitetett " " --- ---	67	536

Ezen adatok a gyárak által szolgáltatott adatoktól azért különböznek, mert utóbbiakban a nálunk igen tekintélyes kisipar kivitele nincs felvéve. Mindamellettt láthatjuk első sorban is azt, hogy az ócska üres petroleumhordók elég tekintélyes behozatali többletet tüntetnek fel, aminek oka az, hogy a kádáripár jelentékeny kárára az üres petroleumos hordók vámentesen hozatnak be a külföldről hozzánk, az érdekeltek óhaja épp ezért az, hogy az eddigi vámentesség mielőbb hatályon kívül helyeztessék. Feltűnhet továbbá az a jelentékeny különbség is, amely a puhafahordók behozatala és kivitele között mutatkozik és az osztrák áru iránti indokolatlan előszeretetben és a dolgok iránti nemtörődöm-ségben leli okát. Az olasz borok behozatalára szolgáló és rendszeren olcsó és rossz gesztenyehordók bentmaradása, szintugy a söradó magas volta a hordóipart hátrányosan befolyásolják.

Kaptafagyártás.

A kaptafagyártást hazánkban inkább csak kisiparszerűleg üzik és a kaptafakészítők többnyire a bognárok közül kerülnek ki. 1898-ban csupán két gyártelepünk volt, a melyek közül az egyik, a pécsi, kizárólag kaptafákat készített, a másik, a soproni pedig egyéb faárúk készítésével is foglalkozott.

E két gyárban két kazán 61 m^2 fűtőfelülettel és két egészben 48 lóerejű gőzgép volt felállítva, azonkívül volt 3 kör- és 7 szalagfűrész, 8 másológép, 10 esztergapad, 5 csiszológép. Az a gyár, a melyik még egyéb faárúk gyártásával is foglalkozott, használt még azonkívül 2 maró, 2 furó és 1 egyengető gyalugépet is. A gyárak felszereléséhez tartozott még bizonyos számú asztalos és esztergályos szerszámkészlet is.

Tüzelőanyag gyanánt mindkét telep csaknem kizárólag hulladékfát használt. A barnaszénfogyasztás 1167 q . volt.

Felhasznált a két gyár 1898-ban 400 m^3 gyertyán- és 196 m^3 bükkhasábfa nyersanyagot. Azonkívül az egyik gyár mellékezikkei gyártásánál 60 m^3 luczfenyőt, 60 m^3 bükkfadeszkát és 3200 m^2 diófafurnirt használt fel. Előbbi 2 anyagot belföldön, utóbbit Ausztriából szerezte be.

A két gyár az 1898. évben $104,673$ pár kaptafát és cipő- és csizmasámfát gyártott $76,000 \text{ K}$. értékben. E mennyiségből mintegy

52·5⁰/₁₀ kaptafákra, 33·5 czipő- és 14⁰/₁₀ eszmasámfákra esik. Az összes mennyiségből 46,773 pár, 34,000 K. értékkel belföldön, 57,900 pár 42,000 K. értékben Ausztriában adatott el. A soproni gyár gyártmányait tulnyomó részben Bécsben helyezte el.

A gyártott mellékcikkek közül készült 300 pár ványoló deszka 400 K. értékben, azonkívül az egyik gyár készített 240,000 drb szerszámnyelet 4000 K. értékben, a melynek több mint ⁸/₁₀-része Ausztriába ment. Készült továbbá 12,000 pár fűrészrama 2400 K. értékben. A soproni gyár mint új üzletággal, ágyak készítésével is megpróbálkozott. A gyártott 800 drb ágyat 8000 K. értékben Ausztriába szállította.

A két gyár 1898. évi termelése a mellékcikkekkel együtt e szerint 91,000 K. értéket tett ki, a mely összegből az Ausztriába szállított gyártmányokra 53,767 K. esik. A kivitt áru kis része maradt azonban csak Ausztriában, a nagyobb rész Anglia, Olaszország és más felé exportáltatott.

Kaptafagyáraink versenytársai egy Grác közeliében működő osztrák gyár és a Cseherdő háziiparosai. Egyik gyárunk fegyverekkel, tehát igen olcsó munkaerővel dolgozván, ezt a versenyt kibírja, a másik azonban sokkal nagyobb munkabért fizet és így azt igen megéri.

A kaptafa és egyéb idevágó cikkek termelését és fogyasztását, a kisiparilag készült ilyenmü cikkek mennyiségét nem ismervén, és a mennyiben az áruforgalmi statisztika is ezen cikkeket külön tételben nem mutatja ki, sajnos, meg nem állapíthatjuk.

Épületasztalosipar.

I. A gyárak száma és azok általános viszonyai.

Előre bocsátólag meg kell jegyeznünk, hogy az asztalosipar három alcsoportra osztható ugymint : *a)* épületasztaloság ehhez tartozván a boltberendezések készítése is, *b)* épület- és butorasztaloság, vagyis oly vállalatok, a melyek a megjelölt munkákat körülbelül egyforma arányban készítik és *c)* butorasztaloság, ezzel együtt tárgyaltván a kávéházi berendezések készítése és az esztergályossággal, kárpitossággal és diszítéssel foglalkozó vállalatok is.

Nagyipari jellegű asztalos ipartelepünk volt 1898-ban összesen 77, ebből pedig, egy budapesti építési vállalat faipartelepét is ide-

számítva, épületasztalos ipartelep egészben 29, még pedig 23 telep Budapesten, 1 Aradon, 1 Besztercebányán, 1 Debreczenben, 1 Miskolcson, 1 Sopronban és 1 Temesvárott.

A közlött adatok a mellett szólnak, hogy ily ipartelepek leginkább ott keletkeznek, a hol az építkezés a legélénkebb. Az asztalosság maga kénytelen az építőipar viszonyaihoz alkalmazkodni és szabványos méretek és alakok hiányában kész megrendelésekre dolgozni. Kész ajtók és ablakok ép ez okból nálunk rak-táron nem térhetők.

A vállalatok mind magánegyének tulajdonában voltak.

II. A gyárak berendezése.

A 29 telep közül csak 12 dolgozott motorikus erővel.

A 12 telep mindegyikén 1—1 motor működött és pedig 8 stabil-gőzgép, 2 lokomobil, 1 vizikerék, 1 gázgép, együttvéve 284 lóerővel. 1—1 telepre átlag 25 lóerő esik. A határok 12—50 lóerő között vannak telepenként, ami azt mutatja, hogy nálunk az épületasztalosságban hiányoznak az igazi nagy üzemek, de viszont nincsenek aránytalanul kis üzemek sem.

A fontosabb munkagépek voltak: 2 keretfűrész, 42 körfűrész, 3 hasító gép, 20 szalagfűrész, 4 kanyarító fűrészgép, 46 gyalugép, 26 marógép, 6 lemezelőgép, 6 csapvágógép, 3 furógép, 53 kézi vésőgép, 13 furó véső (hosszlyuk furó) gép.

A körfűrész és kézi vésőgép közel $\frac{4}{10}$ -ed arányban volt hazai gyártmány, azonban a csak valamivel is komplikáltabb szerkezetű gép között tulnyomó volt az idegen, főleg német eredetű.

Volt ezenkívül 3 esztergapad, 1466 asztalos szerszámkészlet, 15,708 db közös asztalos szerszám, tulnyomólag osztrák eredetű. Mint segédgép és egyéb berendezés említendő 1 szalagfűrész-élesítőgép, 3 körfűrész- és 3 gyalukésélesítő-gép, 7 kovácstűz, 1 vasfuró, 1 vasgyalu és 1 vasesztergagép gép- és szerszámjavításhoz.

Három telepen villamos világítás volt 1—1 hazai dinamógéppel, a többi telepen részint kőolajjal, részint fagygyertyával világítottak, utóbbinak kevésbé tűzveszélyes és olcsóbb volta miatt előnyt adván a kőolaj felett.

Gőzölők, tulnyomólag fenyőfa dolgoztatván fel, egy üzemnél

sem alkalmaztattak és szárító is igen kevés, egészben 5 és pedig 3 gőz-, 1 kályha- és 1 légfűtéssel használtatik, ami arra vall, hogy iparosaink a szárításra kellő súlyt nem helyeznek, pedig a levegőn száradt anyagot is tanácsos rendszeresen szárítani.

III. A gyárak termelése.

1. *Fölhasznált anyagok.* Tüzelőanyag felhasználott 10,218 m³ fahulladék, 1689 q. barnaszén, 17,747 m³ gáz.

Nyersanyagot épületasztalos telepeink alig használnak, csak egy telep volt, amelyik az általa felhasznált deszkát a nyers rönköfából maga fűrészelte fel, amidőn is a felfűrészelt luczfenyő rönkök mennyisége 1500 m³, a tölgyfáé pedig 250 m³ volt.

Félgyártmány, vagyis deszka felhasználott: 19,278 m³ luczfenyődeszka, ebből 100 m³ stájer, a többi hazai anyag; 6161 m³ erdei fenyődeszka, hét tizedrészben ausztriai és boszniai áru, aminek állítólagos oka, hogy az anyag jobb, mint a magyarországi; a 229 m³ vörösfenyődeszka is csaknem kizárólag Ausztriából került be, az 1991 m³ tölgydeszka-anyag azonban kizárólag hazai termék volt; azonkívül 45 m³ hárs, 41 m³ juhar, 29 m³ dió és 202 m³ bükk, kizárólag belföldi eredetű.

Felhasználott még 12,500 m³ furnir, bevallás szerint itt-hon vásárolt, valószínűleg azonban tulnyomóan bécsi és hamburgi gyártmány.

Megemlítjük még e helyt, hogy egyes üzemek külön esztergályos, faragó-munkást, lakatost stb. tartanak, a legtöbb azonban ezen munkákat házon kívül végezteti. Így pl. 1898-ban 18,132 K.-t fizettek esztergályos munkákért, 17,436 K.-t marásért, 7688 K.-t mázolásért, mint házon kívül végzett munkáért.

2. *Előállított iparcikkek.* 1898-ban az itt tárgyalt 29 telep összesen 3.656,196 K. értékű munkát, nevezetesen ajtókat, ablakokat, kapukat, falborításokat, mennyezeteket és számos egyéb, egyenként föl nem sorolható gyártmányt állított elő. Ezenkívül több telep 291,717 K. értékű boltkirakati ablakot és bolti berendezést, 43,230 K. értékű butorfélét, 1400 K. értékű kávéházi berendezést, 2000 K. értékű rámaléczet és 7000 K. értékű furnirozott, polirozott és aranyozott rámat gyártott, úgy, hogy a gyártmányok egész értéke — anélkül, hogy egy telep parkettagyártá-

sának és egy másik telep tűzifa-előállításának pénzbeli értéké, hozzászámítanak — 4.001,543 K.-t tett ki.

A gépberendezéssel dolgozó 13 telep — amelyek forgalma 1—5 százezer korona volt — 849 alkalmazott mellett 2.271,148 K.^t míg a többi 16, gépberendezés nélkül dolgozó telep 485 munkással csak 1.730,395 K. értékű gyártmányt produkált, előbbiekre tehát átlag 174,704 K., utóbbiakra pedig csak 108,149 K. esik.

Az egy munkásra eső gyártmányérték a gépüzemű telepeknél 700—5423, a kézimunkával dolgozó telepeknél pedig 800—2778 K. határok között mozgott.

Általában azt mondhatjuk, hogy a gépüzem ott előnyös, ahol a gépeket egész éven át lehet foglalkoztatni. Nálunk sajnos ritka az oly épületasztalos, aki gépeit egész éven át foglalkoztathatja, sőt akárhány eset volt, hogy az illetők a gépüzemet beszüntetve, a viszonyaiknak megfelelőbb kézi üzemhez tértek át.

Épületasztaloságunk, amely a dolog természeténél fogva nem a kivitelre, hanem az országos, részben pedig csak a helyi szükségletek kielégítésére van utalva, sok bajjal küzdök. Egyik legnagyobb baj a tultermelés és a nagy verseny, miért is általános az óhaj, hogy iparigazolvány és igazolt szakképzettség előfeltétel legyen ahoz, hogy ez az iparág gyakoroltassék és arra nem hivatottak távöltartassanak. A durvább munkálatok végzésénél a gépek igen jó sikerrel alkalmazhatók, de az iparos tisztán ez okból nem rendezkedhetik be gépüzemre, közmühelyek létesítése, ahol a géppel nem bíró iparos ezen munkákat végeztethetné, épp ezért igen kívánatos. Ez a kívánság egyébként időközben a budapesti és erzsébetfalvai közmühelyek felállítása által kielégítést talált. Kívánatos továbbá, hogy a hatósági munkákat ne egy vállalkozó kapja, hanem, hogy a szakiparosok a szerződést az építetővel közvetlenül köthessék meg.

(Folyt. köv.)